

Innspill til høring om Forskningsrådets rolle og funksjon

I tillegg til innspillet under, viser vi til allerede avgitte innspill til regjeringens strategi for å øke næringslivets forskningsbidrag med frist 1. september, til innspill til endring av vedtekter for Forskningsrådet 17. februar i år, samt innspill til styringsmeldingen i 2020.

Organiseringen av det statlige forvaltningsapparatet for forskning har store implikasjoner for UH-institusjonenes rammebetingelser og kjerneaktiviteter. Vi er opptatt av at eventuelle endringer i Forskningsrådets rolle og funksjon ses i nær sammenheng med parallelle og tilstøtende prosesser i den større gjennomgangen av forskningssystemet.

I høringsbrevet tar departementet utgangspunkt i at forskningssystemet er delt i opp i tre nivåer: politisk, strategisk og utførende, der Forskningsrådet er strategisk og UH-institusjonene er utførende. Denne oppdelingen er etter vårt syn ikke egnet for å definere ansvars- og rolledeling i sektoren, og bør ikke legge premissene for systemgjennomgangen. Forskningsrådet er et mellomliggende organ, som har en selvstendig verdibærende rolle i forskningssystemet, med strategiske oppgaver innen sine kjerneområder. Institusjonene er likefult strategiske aktører med lovfestet faglig frihet, med ansvar for å utforme egen strategi og faglig virksomhet. Gjennom utviklingsavtalene og etatstyringen med departementet er dette blitt enda tydeligere.

Som et generelt innspill til både denne saken og den større systemgjennomgangen, vil vi oppfordre til å se til hvordan andre sammenlignbare land både organiserer og investerer i sine forskningssystemer.

Hovedbudskap

- Norge trenger et sterkt og uavhengig forskningsråd, som sikrer nasjonale kvalitetsbaserte konkurransearenaer.
- Forskningsrådet har nasjonalt monopol på ekstern finansiering av langsiktig grunnleggende forskning innen de fleste fagområder. Rådet har derfor et særskilt ansvar for å ivareta disse viktige finansieringsvirkemidlene.
- Den vitenskapelige tyngden i Styret og porteføljestyrene må styrkes.
- Forskningsrådet har en viktig rolle som faglig og uavhengig forskningspolitisk rådgiver for myndighetene. Denne rollen må også forankres i Styret og i porteføljestyrene.
- Vi er i en global konkurransesituasjon. Vi må sikre internasjonalt sett sterke forskningsmiljøer for å bidra til at vi blant annet lykkes med et FoU-intensivt næringsliv i fremtiden. Nasjonale kvalitetsbaserte konkurransearenaer er avgjørende for å oppnå dette.
- Det norske kunnskapssystemet er i endring, men er i all hovedsak kjennetegnet av velfungerende institusjoner og samarbeid. Vi understreker at det viktig å bygge på det som fungerer godt i den forestående gjennomgangen av rådet og av systemet.

Hva er Forskningsrådets viktigste merverdi i det norske forskningssystemet?

Et velfungerende forskningssystem må ha et sterkt og uavhengig forskningsråd med en klart definert oppgave om å styrke kvaliteten i norsk forskning. Forskningsrådet bør støtte opp om mangfoldet i norsk forskning gjennom ulike nasjonale konkurransearenaer, som er åpne for forskningsmiljøer i ulike deler av kunnskapssystemet.

UNIVERSITETET I OSLO

Den viktigste merverdien Forskningsrådet har er forvaltning av nasjonale forsknings- og innovasjonsmidler gjennom kvalitetsbaserte konkurransearenaer. På denne måten ivaretar rådet formål og oppgaver, som de enkelte forskningsutførende institusjoner ikke selv kan fylle på samme måte.

For at Norge skal hevde seg internasjonalt kreves store investeringer i mennesker og infrastruktur. Konkurransebaserte arenaer bidrar til at de beste prosjektene vinner fram. Alle sammenlignbare land organiserer tildeling av forskningsmidler gjennom forskningsråd. Vi mener disse områdene gir særlig merverdi:

Sikre kvalitetsbaserte konkurransearenaer for å styrke kvaliteten i forskningen

Kvalitetsbaserte konkurransearenaer er viktig av flere årsaker: for i å utvikle fremragende forskningsmiljøer, for å utvikle kunnskapsbasert næringsliv og kunnskapsbasert politikk og forvaltning.

Det er viktig for Norge at Forskningsrådet er tydelig og forpliktende i bidraget til utviklingen av fagmiljøer av fremragende kvalitet i den internasjonale forskningsfronten. Virkemidler som Senter for fremragende forskning (SFF) og fri prosjektstøtte (Fripro), bidrar til nettopp dette. Fremragende fagmiljøer inngår i en verdikjede ved universitetene, som premiss for utdanning av internasjonalt konkurransedyktige kandidater som skal over i næringsliv og offentlig virksomhet. Her bidrar de på ulike måter til kunnskaps- og teknologiutvikling, til omstillingen av samfunnet og til å løse samfunnsutfordringer.

Forskningsrådet spiller en helt sentral rolle for å støtte samarbeid og konkurranse om stor nasjonal forskningsinfrastruktur av grunnleggende betydning for forskningen. Infrastrukturordningen er svært viktig for at norske miljøer kan hevde seg internasjonalt og tiltrekke seg toppforskere fra andre land. En forutsetning for å omstille og utvikle nye kunnskapsbaserte næringer er å utvikle og/eller bygge på sterke forsknings- og kompetansemiljøer. Norsk næringsliv bruker de beste forskningsmiljøene uavhengig av om de er lokalisert i Norge eller ikke.

Uavhengighet og faglighet

Departementets styring av sektoren er basert på institusjonell autonomi og individuell akademisk frihet (universitetslovens § 1-5). Akademisk frihet og institusjonell autonomi er avgjørende for selve kunnskapsutviklingen. At Forskningsrådet er basert på akademisk tyngde og vitenskapelig kompetanse begrunner Forskningsrådets uavhengighet.

Forskningsrådet skal ha en uavhengig rådgivende rolle overfor myndighetene i forskningspolitiske saker. Det er en forutsetning at vitenskapelig faglighet er sterkt representert i Forskningsrådets styre(r). Forskningsrådet opererer naturligvis innen noen politisk definerte rammer, men henter sin legitimitet gjennom faglig uavhengighet. Forskningsrådets uavhengige rolle må være klart festet i rådets vedtekter. Uavhengigheten bevares gjennom blant annet å inkludere sterke forskere fra institusjoner i Norden/Europa i godt sammensatte og balanserte styrever eller rådgivende organ, samt ved å bevare en betydelig tyngde av aktive forskere i alle styringsorganer i Forskningsrådet. Her er det også viktig å sikre god balanse mellom Hum-Sam og STEM-fagene.

Systematisk kvalitetsheving

SFF-ordningen og satsingen på yngre talenter (YFF) har vært viktig for kvalitetshevingen. Det internasjonale evalueringspanelet som gjennomgikk SFF-ordningen i 2020, ledet av professor Liselotte Højgaard ved København Universitet, slo fast:

UNIVERSITETET I OSLO

«Norges satsing på den frie grunnforskningen gjennom SFF-ordningen det viktigste enkeltstående instrument som har bidratt til å utvikle Norge til å levere verdensledende forskning i dag.» Samtidig trekker rapporten frem at utvelgelseskriteriet for SFF-ordningen utelukkende er vitenskapelig kvalitet og dette elementet er det viktigste for den suksessen ordningen har hatt.

Sammenkobling av nasjonale og europeiske systemer

Deltakelse i EUs rammeprogrammer hever kvaliteten på norsk forskning, gir tilgang til nettverk, den internasjonale forskningsfronten og skaper muligheter for samarbeid med ledende internasjonale kunnskapsmiljøer i hele verden. De nasjonale programmene vurderes ofte som treningsarenaer for å lykkes i EU (ERC og MSCA kan nevnes spesielt). Det er liten tvil om at Norges suksess i konkurransen om midler fra det Europeiske forskningsrådet (ERC) i betydelig grad er knyttet til sterke forskningsmiljøer bygd opp gjennom støtte fra Forskningsrådet. Det er viktig at Forskningsrådet også i fremtiden bidrar til at det norske forskningssystemet har høy kvalitet og videre til at det er godt sammenkoblet med det internasjonale (se også svar under).

Hvilke funksjoner er det viktig at Forskningsrådet ivaretar i norsk forskning og innovasjon framover?

- Kvalitetsbaserte nasjonale konkurransearenaer
- Faglig og uavhengig forskningspolitisk rådgivning for myndighetene forankret i faglig sterke styrer
- Bidra til nasjonal kunnskapsberedskap, samt bidra til å fylle kunnskapsbehov innen ulike sektorer

Nevn gjerne tre forbedringspunkter og bevaringspunkter og begrunn kort hvorfor.

Forbedringspunkter. Forskningsrådet bør:

- **Fokusere på hovedoppgavene.**
- **Fokusere på forskning og ikke på markedsnær innovasjon,** og med dette sørge for bedre fordeling av oppgaver og ansvar med Innovasjon Norge. Dersom Forskningsrådet skal rå over offentlige virkemidler/støtteordninger for FoU i næringslivet, bør disse i hovedsak inkludere krav til samarbeid med UH/institutt-sektoren. Utvikling bør i større grad være næringslivets eget ansvar.
- **Styrke og sikre forutsigbarhet for de kvalitetsbaserte tildelingene:** Mye av den grunnleggende forskningen krever langsiktighet og forutsigbarhet. Med ettårige politiske budsjetter er det ekstra viktig at det finnes virkemidler som ivaretar behovet for langsiktighet, som for eksempel SFF-ordningen. Å tenke helhet og langsiktighet er et ansvar som hviler på styret(ene) i rådet. En annen måte å sikre forutsigbarhet er å sikre at grunnforskningen også har en betydelig plass i de tematiske satsingene i Forskningsrådet, gjennom å for eksempel reservere 20 prosent av porteføljestyrenes budsjett til utlysninger uten føringer utover det overordnede tematiske.
- **Forbedre regimet for evalueringsprosesser av søknader.**

Bevaringspunkter. Forskningsrådet bør:

- Bevare nasjonale konkurransearenaer og virkemidler for finansiering av langsiktig grunnleggende forskning, jmf. argumentasjonen over.
- Sikre en god balanse mellom virkemidler for Forskning og Utvikling. Mye tyder på at forskningssinnsatsen i norsk næringsliv reduseres, mens utviklingsinnsatsen øker.
- Fortsette å legge til rette for nasjonalt samarbeid. Her vil vi særlig fremheve betydningen av infrastrukturprogrammet.

Hvordan kan Forskningsrådet best bidra til et forskningssystem som gir grunnlag for økt fart i omstillingsarbeidet i Norge, både i næringslivet og i samfunnet for øvrig?

- Langsiktig grunnleggende forskning har demonstrert sin viktighet gjennom å gi nye svar og åpne nye næringsmuligheter (f.eks. mRNA-vaksinen, CRISPR-teknologi, kvantemekanikk). Forskningsrådet må sikre virkemidler som gir en sterk forskningsgrunnmur og kapasitet innen relevante fagområder, som f.eks. innen prioriterte temaer i langtidspanen.
- Sikre at landet har tilstrekkelig kunnskapsberedskap. Vi vet ikke alltid hvilken kunnskap vil trenge.
- Sterk samfunnsvitenskapelig og humanistisk kompetanse er sentralt for vår omstillingsevne. Omstillingen er ikke bare en teknisk eller naturvitenskapelig utfordring, og bør skje på en mest mulig rettferdig måte.
- Styrke virkemidler som støtter langsiktig samarbeid i hele verdikjeden. Her er SFI og FME-ordningene m.m. viktige.
- Utvikle ordninger som gjødsler økosystemer for å styrke samarbeid på tvers, og at kunnskap kommer raskere til anvendelse. Her er innovasjonsdistrikter viktige. EU har satt fart på sine programmer for dette og vi oppfordrer til å se nærmere på om det kan være synergier å hente. Det er viktig at eventuelle nye ordninger, gir rom for aktører som opererer på ulike nivåer på TRL-skalaen.
- Skattefunn må i langt større grad enn i dag bidra til forskning og samarbeid om forskning
- Videreutvikle og styrke KSP og IPN-ordninger, og sikre at disse brukes til at næringslivets samarbeid med forskningsinstitusjoner videreutvikles.

Vi viser for øvrig til UiOs innspill om regjeringens strategi om å øke næringslivets forskningsinnsats.

Hvordan kan Forskningsrådet best påvirke samvirket mellom aktørene i forskningssystemet og resten av samfunnet slik at forskningen bidrar til å møte tverrsektorielle utfordringer? Er det behov for å styrke samspillet?

- Vurdere hvordan samarbeid mellom sektordepartement og –etater og «sektorprinsippet» praktiseres. Kanskje kan porteføljestyrene i større grad enn i dag bidra til samordning.
- Gjennom senterordninger som FMEer og SFier, ivareta hele verdikjeden fra mer grunnleggende forskning til innovasjon og marked.
- Sikre balansen mellom Hum-Sam og STEM-fagene. Vi er avhengige av forskning med problemstillinger og perspektiver fra samfunnsvitenskapelige, humanistiske og juridiske fag for å løse store samfunnsutfordringer.
- Samspillet mellom universiteter og forskningsinstituttene fungerer stort sett godt, jfr. KDs strategi for helhetlig instituttpolitikk i 2020.

Vi viser for øvrig til UiOs innspill om regjeringens strategi om å øke næringslivets forskningsinnsats.

Hvordan virker forskningsrådsfinansiering inn på de forskningsutførende sektorenes ledelse og styring av forskningsvirksomhet (som f.eks. karriereveier, forskerutdanning, egne strategiske forskningssatsinger og infrastruktur)? Er det behov for endringer?

- Innføringen av SFF-ordningen førte til at institusjonene kunne prioritere langsiktighet og kvalitet.
- Innføringen av YFF-ordningen har bidratt til større fokus på utvikling av nye forskergenerasjoner.
- Innføringen av SFI-ordningen har bidratt til mer langsiktig samhandling med næringsliv.
- Innføringen av FME-ordningen har styrket den bærekraftige energiforskningen
- INFRASTRUKTUR-programmet medvirker til kvalitetssikring av nasjonale forskningsinfrastrukturer og koordinering mellom institusjonene.

Hvordan kan Forskningsrådet mest effektivt bidra til å løfte forskningsområder hvor Norge har særlige fortrinn?

Det er ulike virkemidler for ulike typer fortrinn, fortrinn basert på naturressurser og fortrinn innen forskning og kunnskap, ref. hvordan helsenæring nå er kommet inn som prioritert område i eksportstrategien. Vi mener det er viktig å:

- Styrke INFRASTRUKTUR-programmet finansielt og strategisk
- Stimulere til samarbeid mellom akademia og næringsliv for å utnytte forskningsmessige fortrinn - denne stimulansen må dekke store deler av TRL-skalaen.
- Bidra til en forskningsmessig grunnmur innen fagområder i rask teknologisk utvikling, inkludert muliggjørende teknologier, og til koblinger på tvers av disse, f. eks helse og digitalisering, energi og digitalisering.

På hvilke områder bør vi ha nasjonale satsninger og når kan vi lene oss mer på EU? Hvordan bør konkurranseutsatt nasjonal og internasjonal finansiering utfylle hverandre?

Se også svar under første spørsmål. Deltakelse i EUs rammeprogram er svært viktig for Norge. Vi blir bedre av både europeisk konkurranse og av europeisk samarbeid, og vi bidrar til andre med vår kunnskap.

Nasjonale og internasjonale finansiering bør i betydelig grad utfylle hverandre. EU-midler bør komplementere og forsterke nasjonale og institusjonelle satsninger og prioriteringer. Det er verdt å merke seg det positive samspillet mellom ERC og Fripro. Mens ERC er et mer individorientert virkemiddel, er Fripro-ordningene mer prosjekt og gruppeorientert. Til sammen fungerer disse to virkemidlene, sammen med den viktige og effektfulle SFF-ordningen, som selve fundamentet for å dyrke frem verdensledende fremragende forskning.

Konkurransen i EU er tøff. Forskningsrådet må bidra til at norsk forskning har kvaliteten som er nødvendig for å nå opp i konkurransen. Vi vil ikke lykkes uten et godt utgangspunkt nasjonalt (digitalisering er et eksempel der vi frykter at vi vil sakke akterut i konkurransen i EU).

Vi oppfatter at det er en godt forstått arbeidsdeling mellom den nasjonale forskningsinfrastruktursatsingen og infrastrukturprogrammet i EUs rammeprogram. Det er viktig at arbeidsdelingen og samspillet som er etablert videreføres og styrkes. Tilgang til norske forskningsinfrastruktur for europeiske forskere, og vice versa, er ofte utgangspunkt for etablering av faglige samarbeidsrelasjoner. Fortsatt betydelige nasjonale investeringer i konkurransedyktig forskningsinfrastruktur er en forutsetning for dette.

Hvordan bør Forskningsrådet ivareta vilkår og muligheter for forskerinitiert forskning og mer politisk initiert forskning?

Dette handler om balanse og at det planlegges og styres godt. I et langsiktig perspektiv har virkemidlene blitt mer programmert, både i Norge og i land/systemer vi kan sammenligne oss med. Vi foreslår derfor at 20 prosent av finansieringsmidlene innen tematiske områder øremerkes langsiktig grunnleggende forskning, uten at ordninger som Fripro og SFF svekkes ressursmessig. Det kan ha avgjørende betydning for hvor attraktivt det er å gå inn i en forskerkarriere for unge forskere.